

1948

★ SVĚT SE ROZDĚLUJE ★

METODIKA K PRACOVNÍMU LISTU (STŘEDNÍ ŠKOLY A GYMNÁZIA)

Časová dotace: 45 minut (možné použít i pro delší časovou dotaci)
Způsob práce: skupinová práce, individuální práce, čtení s porozuměním,
Klíčová slova: železná opona, rozdělení světa, východní a západní blok, propaganda

Výukové cíle:

Aktivity realizované pomocí jednotlivých cvičení z předkládaného pracovního listu vedou studenty k pochopení palčivých mezinárodních problémů a klíčových momentů druhé poloviny 40. let 20. století. Tím se míní především rozdělení světa tzv. železnou oponou, k němuž výrazně přispěl komunistický převrat v Československu v únoru roku 1948. Studenti na základě práce s dobovými prameny (obrazové, písemné) kriticky zhodnotí důležité aspekty tehdejšího bipolárního světa. Důraz se klade na propojení československých a světových dějin. Studenti interpretují dopad „velkých“ světových dějin na každodenní život obyvatel Československa, státu spadajícího do tzv. východního bloku. Výukový materiál vede studenty k rozvíjení jednotlivých klíčových kompetencí dle RVP.

1. Uvedte vyučovací hodinu evokací s pomocí obrázků v aktivitě č. 1 – Minulost v obrazech. Vyzvěte studenty, ať odpoví nejprve na otázky k obrázku A a pak na ty k obrázku B. Nechte studenty diskutovat ve skupinách, poté si projděte otázky společně. Poskytněte studentům základní informace o obrázcích.

Popis obrázku: Karikatura zobrazuje Winstona Churchilla: klečí u pomyslné železné opony, na níž je nápis no admittance (vstup zakázán), a snaží se ji narušit (skutečná, Berlínská zeď byla vztyčena až roku 1961). Z obrázku, který vytvořila západní propaganda, je jasně patrné, že došlo k rozdělení světa na Západ a Východ bez ohledu na životy běžných lidí (sociální, geografické i dopravní faktory). Kouřící komíny mají poukázat na orientaci východního bloku na těžký průmysl. Největší prostor pro diskusi nabízí otázka č. 4, která se zabývá tím, jak rozdělení Evropy dopadalo na každodenní život obyvatel (rozdělovaly se rodiny, v Německu též města, ulice). Pokuste se směřovat diskusi studentů k otázce života obyvatel tehdejšího Československa. Dále položte následující otázky: a) Existují také v současné Evropě nějaké hranice? b) Jak vnímáte příliv emigrantů z tzv. třetího světa do Evropy?

Obrázek B, vytvořený československou propagandou, prezentoval orientaci celého východního bloku na těžký průmysl. Cílem bylo motivovat dělnictvo k vyšším pracovním výkonům, jejich práce měla dopomoci socialistickému světu k vítězství nad nenáviděným Západem. Důkladná práce – zde v podobě roztavené oceli – může „odplavit“ válečné štváče, tj. Západ ztělesněný karikaturami jeho čelních představitelů: Trumana držícího atomovou bombu, W. Churchilla ukazujícího dvěma prsty písmeno „V“, křičícího Ch. de Gaulla, K. Adenauera držícího klobouk, J. Tita ve vojenské uniformě, amerického ministra zahraničí D. Achesona s jeho proslulým knírem, hlavu katolické církve – papeže Pia XII. Roztavená ocel tvoří slovo „mír“, které propaganda celého východního bloku s oblibou používala.

Doporučená literatura ke studiu tématu „rozdělený svět“

Durman, K., *Popely ještě žhavé. I. Válka a nukleární mír (1938–1964)*, Praha 2004.
Gaddis, J. L., *Studená válka*, Praha 2006.
Johnson, P., *Dějiny dvacátého století*, Praha 1991.
Krátký, K., *Marshallův plán: Příspěvek ke vzniku studené války*, Plzeň 2010.
Luňák, P., *Západ. Spojené státy a západní Evropa ve studené válce*, Praha 1997.
Nálevka, V., *Studená válka*, Praha 2003.
Nálevka, V., *Světová politika ve 20. století I., II.*, Praha 2000.
Vykoukal, B. – Litera, B. – Teichman, M., *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*, Praha 2000.

NÁRODNÍ
MUZEUM

200 dotkni se!
století!

2. K nastínění problematiky rozděleného světa slouží úryvek z projevu H. Trumana, který tento americký prezident přednesl v kongresu dne 17. března 1948.

Truman v tomto úryvku naráží na politiku Sovětského svazu po skončení druhé světové války, v níž obě mocnosti (USA i SSSR) bojovaly na jedné straně. Pasáže o zničení nezávislosti některých národů se týkaly především Polska, Československa a Německa (pozdější NDR), v nichž Sovětský svaz získal naprostou kontrolu nad politickým i společenským životem. Způsob, kterým k tomu v mnohých případech došlo, nevykazoval demokratické rysy (neuznání exilových vlád, hrozby vojenskými intervencemi, omezování svobod apod.). Proto prezident hovořil o nátlaku a aktivním zabraňování míru.

Vyzvěte jednoho studenta, aby nahlas přečetl uvedený text. Následně ponechte studentům chvíli na zamyšlení se nad otázkami. Poté proberte jednotlivé otázky společně.

3. Přejděte k aktivitě č. 3. Nechte studenty samostatně kompletovat text formou doplňovačky (metoda rychlého čtení). Ta obsahuje pro usnadnění práce pomocnou tabulku, v níž jsou vynechané výrazy uvedeny vždy v nominativním tvaru.

4. Následuje aktivita č. 4 – Události roku 1948. Zadejte úkol jako individuální nebo skupinovou práci.

5. Přejděte k aktivitě č. 5 – Jsou tato tvrzení pro rok 1948 pravdivá? Zadejte úkol jako individuální nebo skupinovou práci. Osoby na fotografiích: *Edvard Beneš, J. V. Stalin, Joseph McCarthy*.

6. K závěrečné reflexi slouží aktivita Historie za zdmi muzea ukrytá..., která si klade za cíl představit studentům sbírkový předmět z depozitářů Národního muzea, jenž se vztahuje k tématu předkládaného pracovního listu. V tomto cvičení by si měli studenti uvědomit sílu obrazů, jež byla využívána k propagandě na obou stranách železné opony.

Jedná se o budovatelský plakát z roku 1951, který byl vytištěn podle sovětské předlohy, a to na objednávku Ministerstva informací a osvěty. Plakát oslavuje sovětské budovatelské úspěchy jako odpověď „imperialistům“. Je zde vyobrazena polo-postava budovatele, komsomolce, držícího páku spínače vysokého napětí na pozadí nápisu „Mír zvítězí“ a názvů známých sovětských hydroelektráren. Pod polopostavou se nachází přehradní hráz s tryskajícími proudy vody: ty odplavují postavy karikující tehdejší nepřátele Sovětského svazu – západní politiky se symbolickými rekvizitami jako šibenice, pirátská vlajka a atomová bomba.

Rozdělte studenty do pracovních skupin a nechte je analyzovat fotografii sbírkového předmětu. Tento úkol jim usnadní otázky, které doprovázejí příslušný obrázek. Po debatě ve skupinách sdělí zástupce každé skupiny zbytek třídy jimi navržený název (otázka č. 4). Učitel zapíše všechny návrhy na tabuli nebo flipchart a třída společně vybere vítězný návrh. Vedte společnou diskusi, při které se pokuste směřovat studenty k zamyšlení nad tím, jaké nové – a pro ně samé objevené – skutečnosti je při tomto úkolu napadly.

7. V případě dostatku času vyzvěte studenty, aby se zamysleli nad uvedenými otázkami. Dle svých zkušeností zadejte úkol jako individuální nebo skupinovou práci. Cílem je vedení studentů k prohloubení schopnosti přemýšlení v souvislostech. K závěrečné reflexi by měla sloužit společná diskuze.

Zdroje dostupné online:

Smetana, V., Sféry vlivu. Mýtus či realita? In: Dějiny a současnost 5/2005. <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2005/5/sfery-vlivu-mytus-ci-realita/>.

Tématu vzniku studené války je věnováno celé číslo časopisu *Dějiny a současnost* (7/2007): <http://dejiny.nln.cz/archiv/2007/7>.

Konci druhé světové války se věnovalo celé číslo časopisu *Dějiny a současnost* (5/2005): <http://dejiny.nln.cz/archiv/2005/5>.

Další odborné studie k tématu vzniku studené války lze nalézt v jednotlivých číslech časopisu *Soudobé dějiny*.

Archiv některých čísel se nachází na těchto stránkách: <http://www.usd.cas.cz/cs/stranky/casopis-soudobe-dejiny/archiv-soudobych-dejin>.

Tento materiál vznikl v rámci projektu „Dotkní se 20. století“, který je financován z prostředků ESF a státního rozpočtu ČR.

www.dvacatestoleti.eu

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ